

SYDDANSK UNIVERSITET

Hormonforstyrrende Stoffers effekter i miljøet:

Hvilke hormon- og kønsforstyrrelser har man konstateret i Danmark?

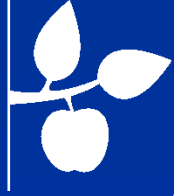
Poul Bjerregaard

Biologisk Institut
Syddansk Universitet
Odense

&

Center for Hormonforstyrrende Stoffer

Konstaterede kønsforstyrrelser over de seneste 3 årtier

- Feminisering af hanfisk
- Maskulinisering af hunlige snegle
- Misdannet yngel hos ålekvabber
  - Måske?

Feminisering af hanskaller

nedstrøms spildevandsudledninger

Observeret i England i 1990erne

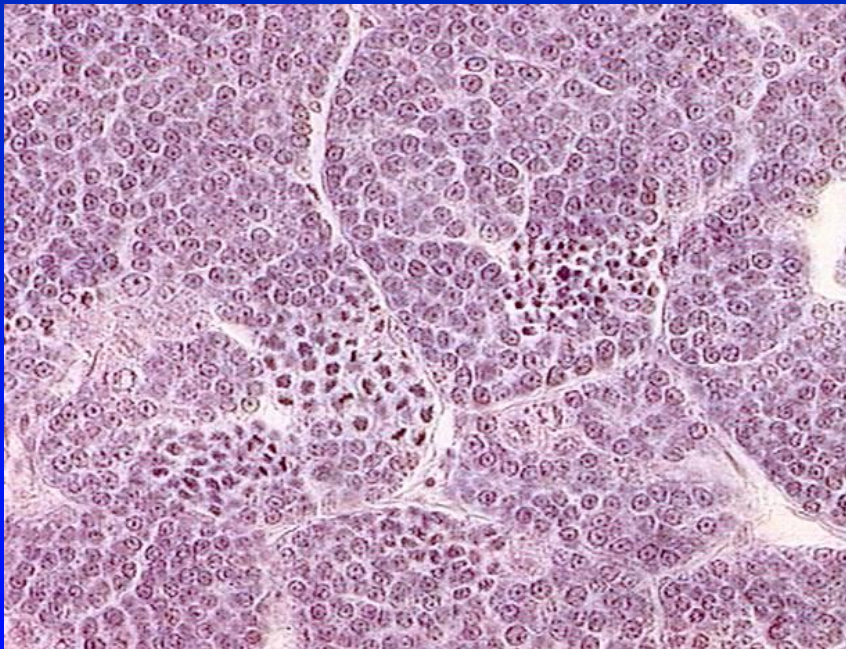
Hvordan måler man feminisering?

- Æg i testiklerne
  - Intersex

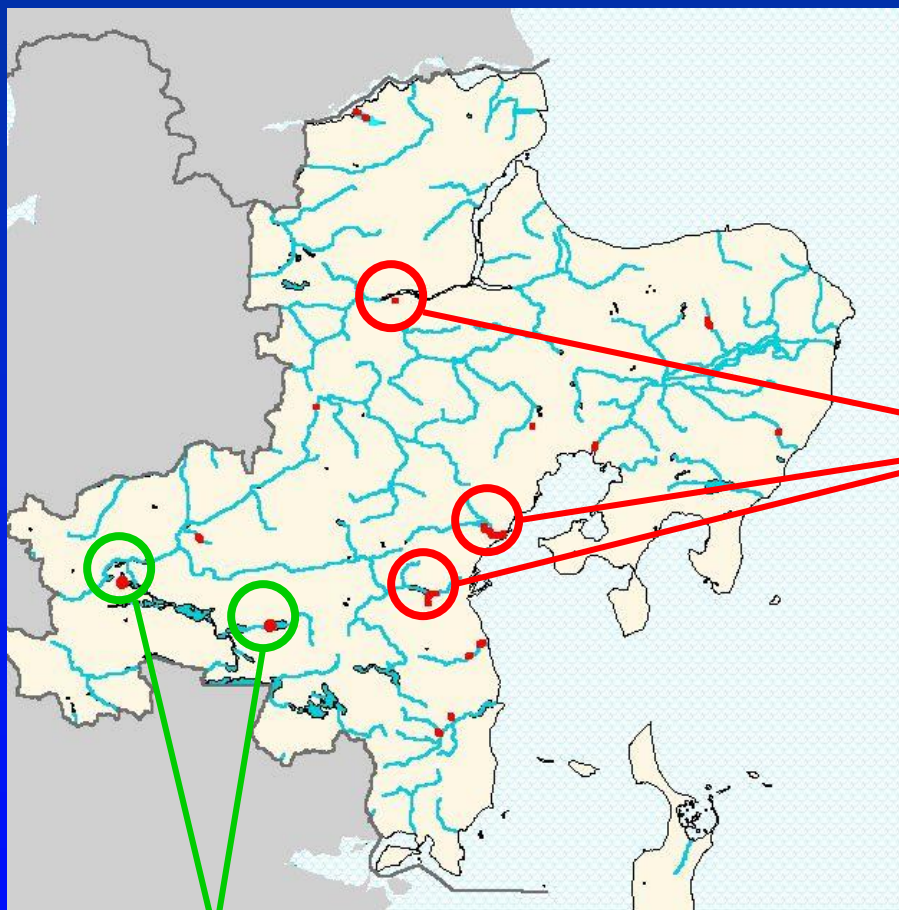

Normal testis

♂ - intersex

Undersøgelse af skaller

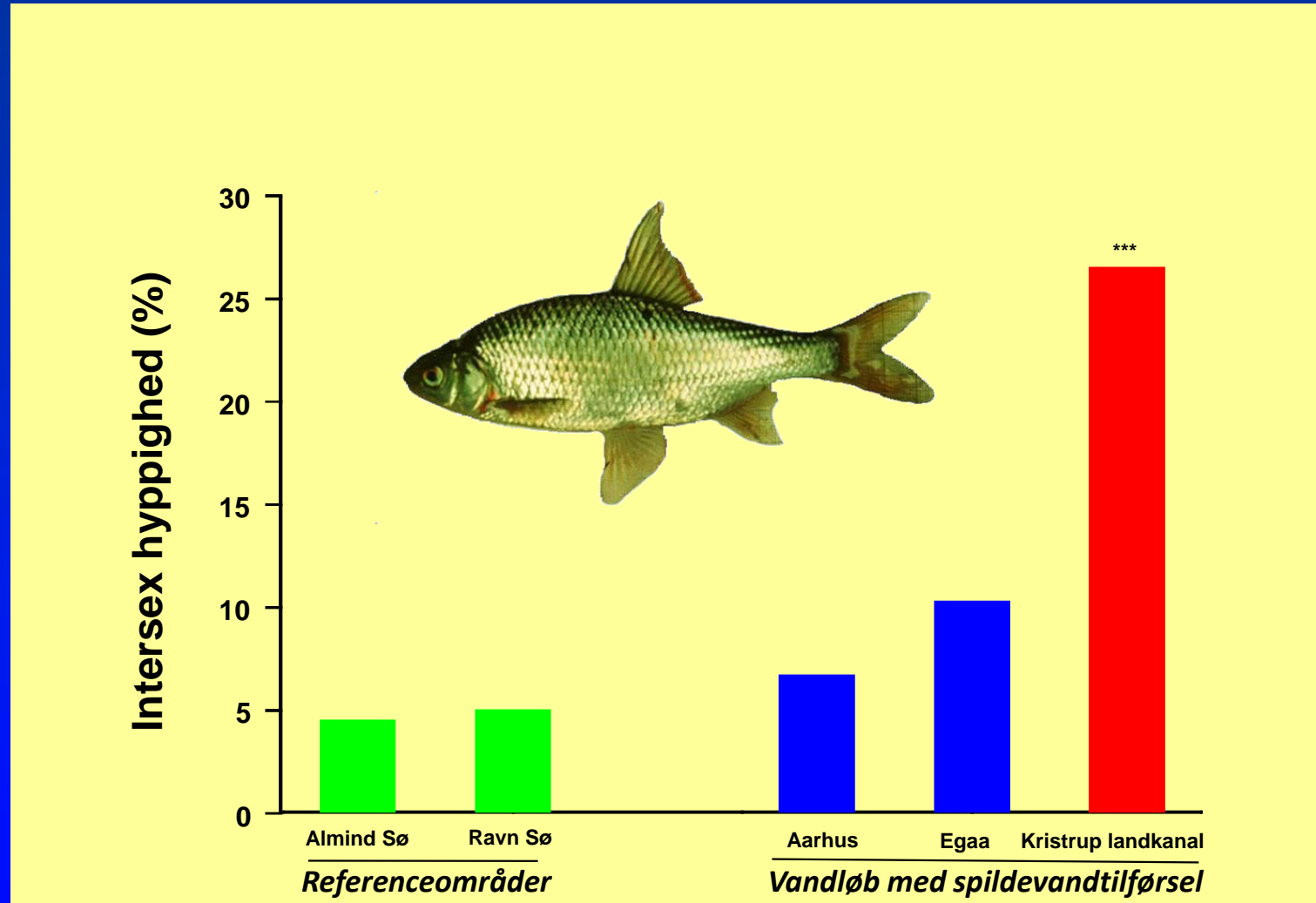

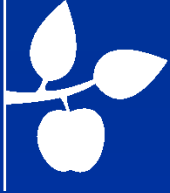
57000 – 88000 PE
24 - 74% industri

586 fisk
Juni & september 1999
11-28 cm
3 snit/testikel

Ingen spildevandsudledninger

Intersex i skaller

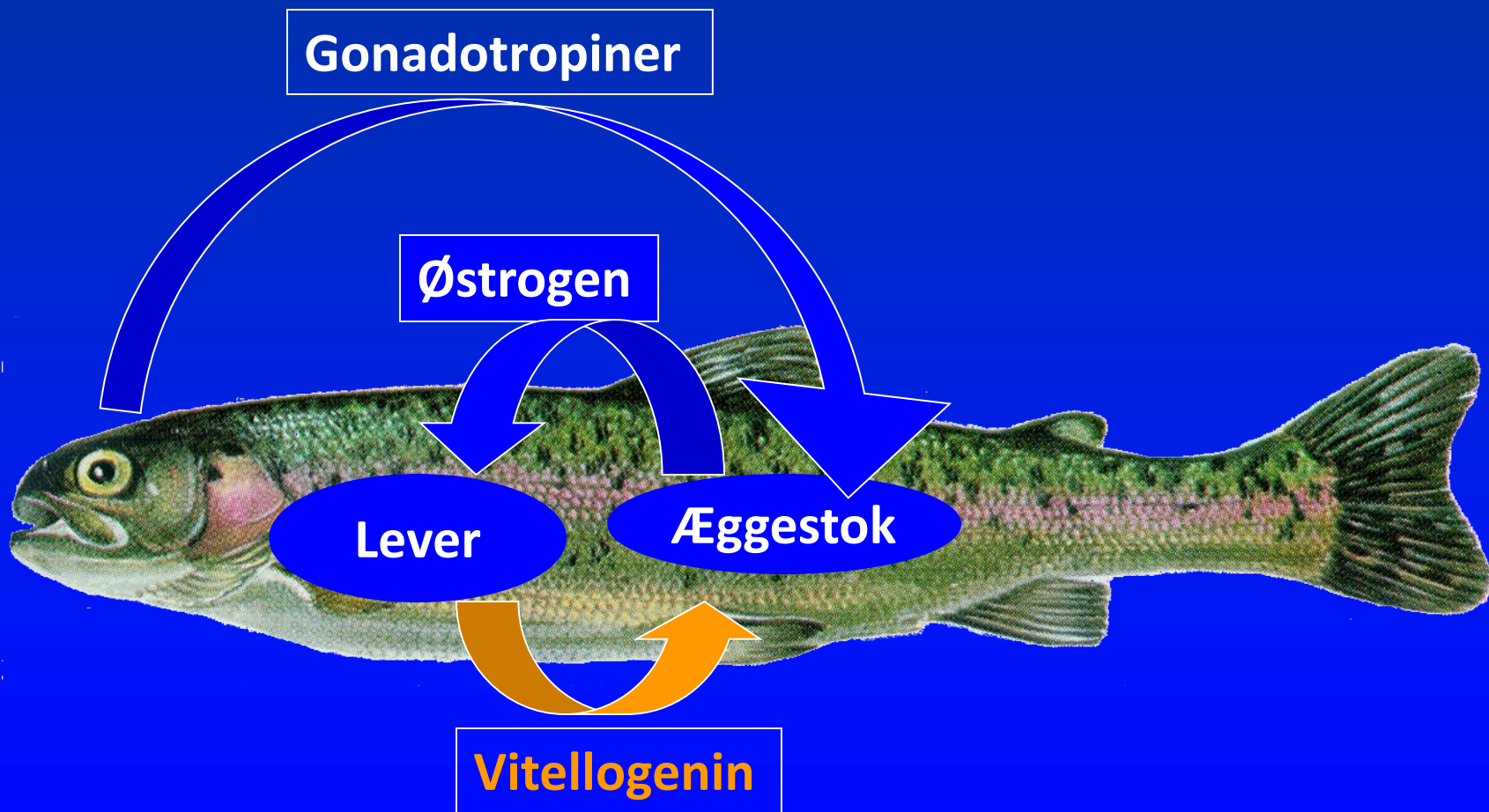

Hvordan måler man feminisering?

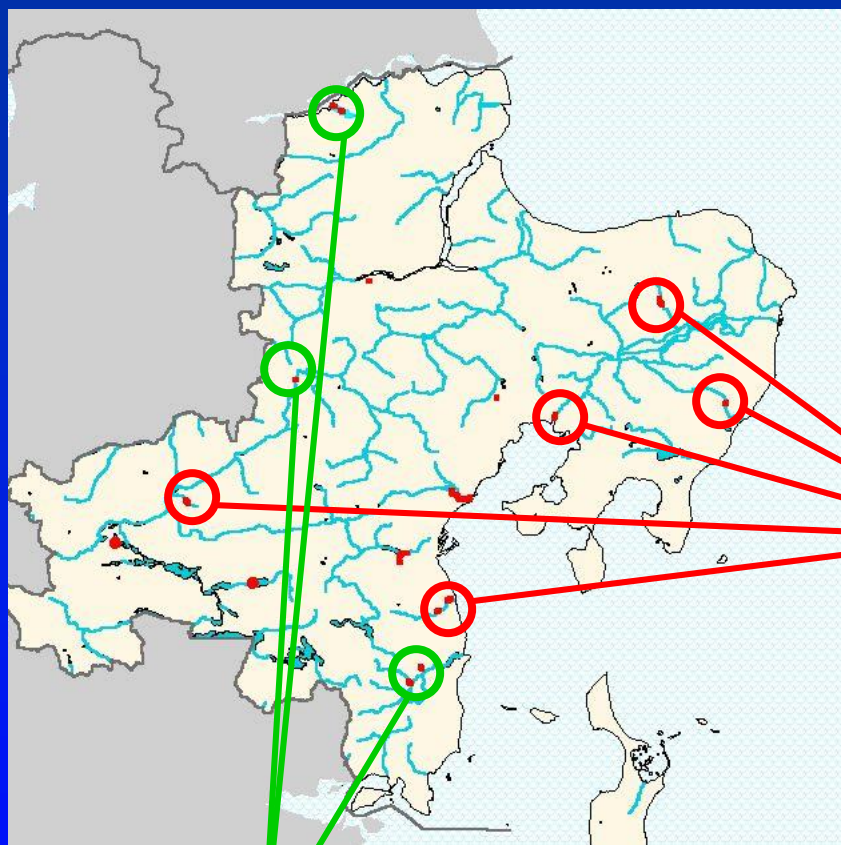
- Æg i hannernes testikler
  - Intersex
- Blommeprotein
  - Vitellogenin

Vitellogeninsyntese som biomarkør for østrogen påvirkning

Undersøgelse af bækørreder

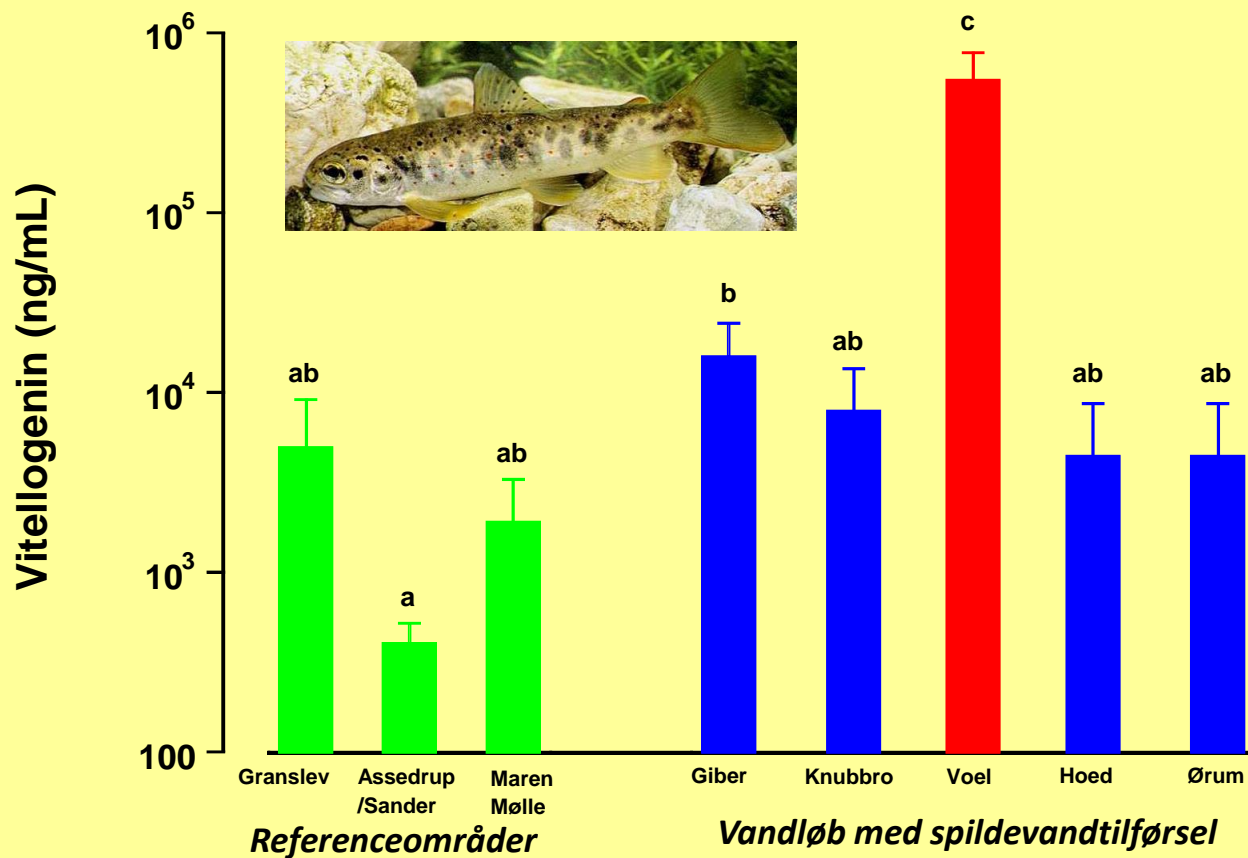

Ingen spildevandsudledning

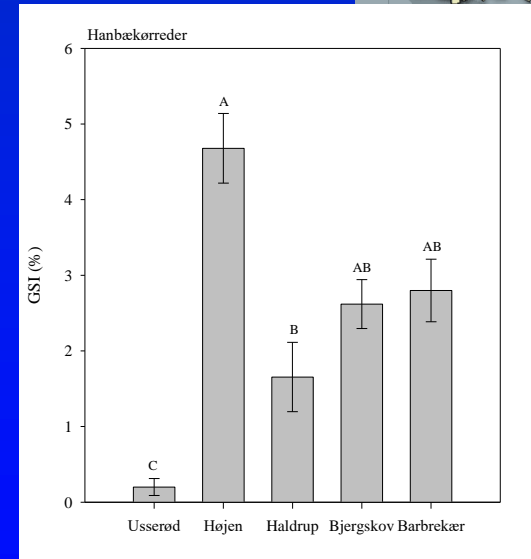
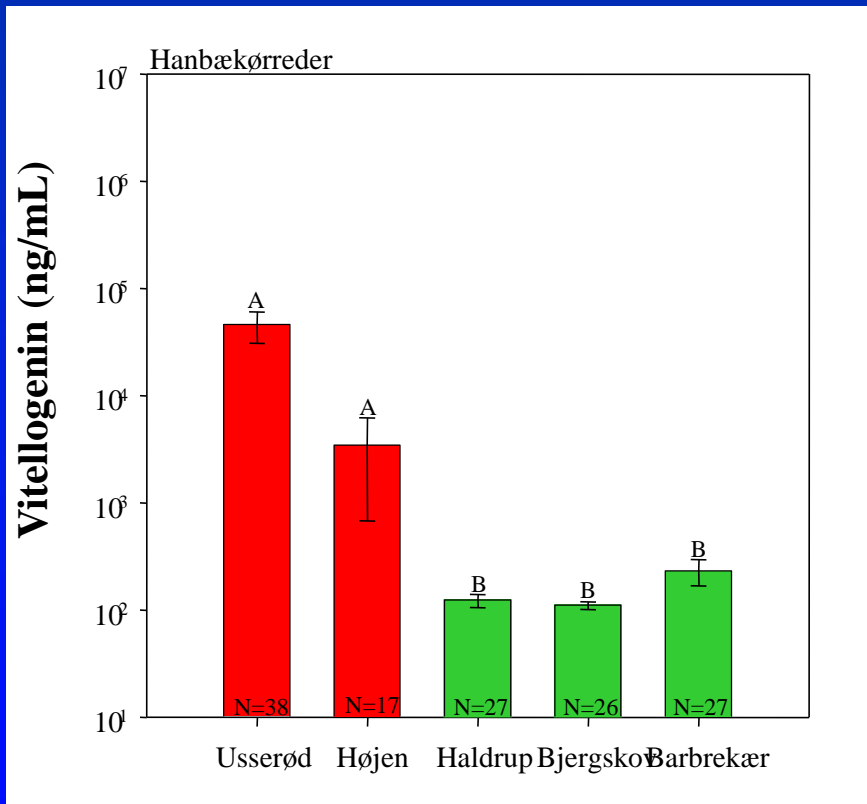
600-5000 PE
0-25% industri

683 fisk
Juni - august 2000
10-39 cm
3 snit/testikel
4 snit/æggestok
Vitellogenin

Vitellogenin i hanbækørreder

Bækørreder Usserød & Vejle Amt

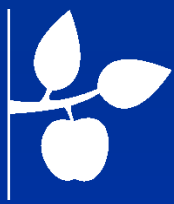

Dansk spildevand

Ørreder udsat i netbure
Odense
Randers
Egå

**Ingen - eller ganske ringe - østrogen virkning i spildevand
fra velfungerende rensningsanlæg**

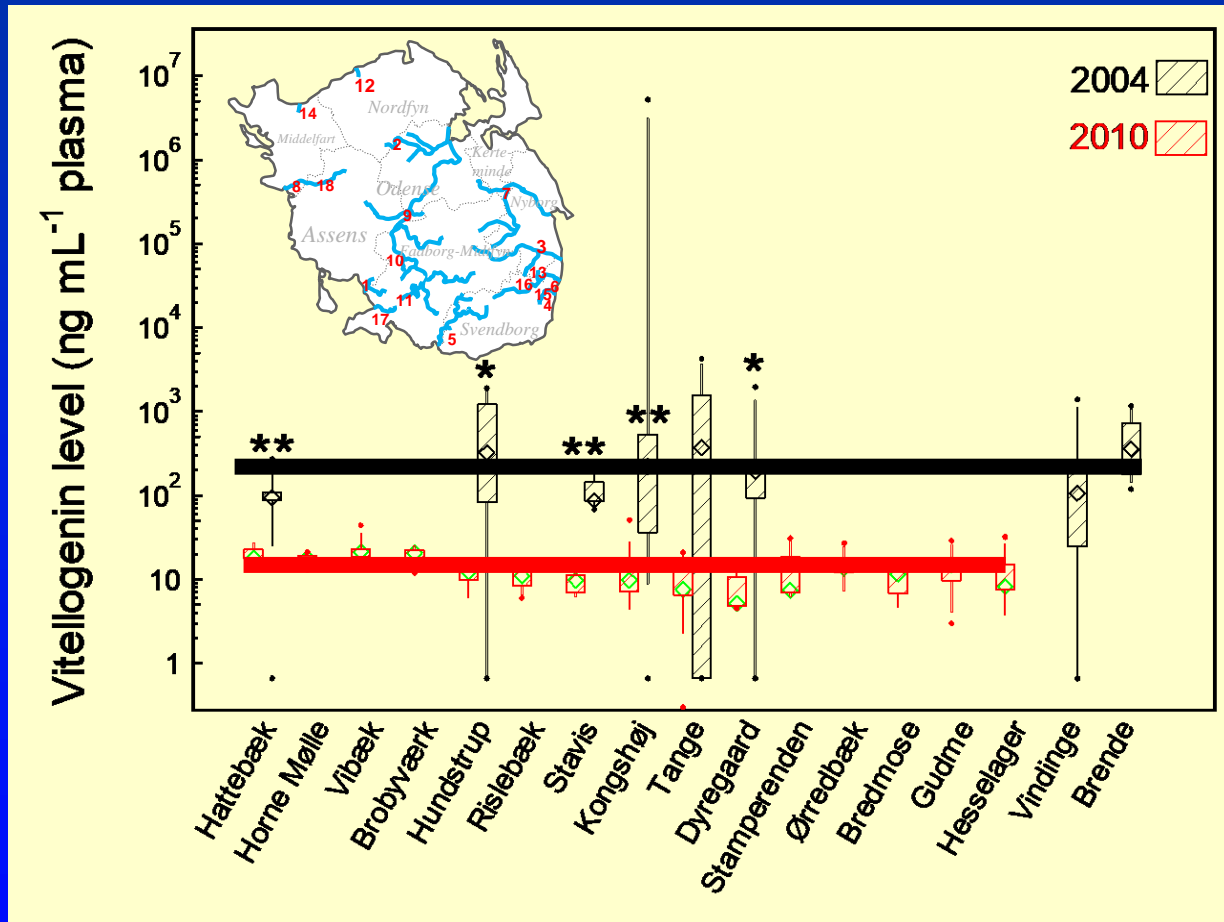

Lav eller ingen udledning af østrogen aktivitet fra danske rensningsanlæg

Hvorfor så stadig hormonforstyrrede fisk?

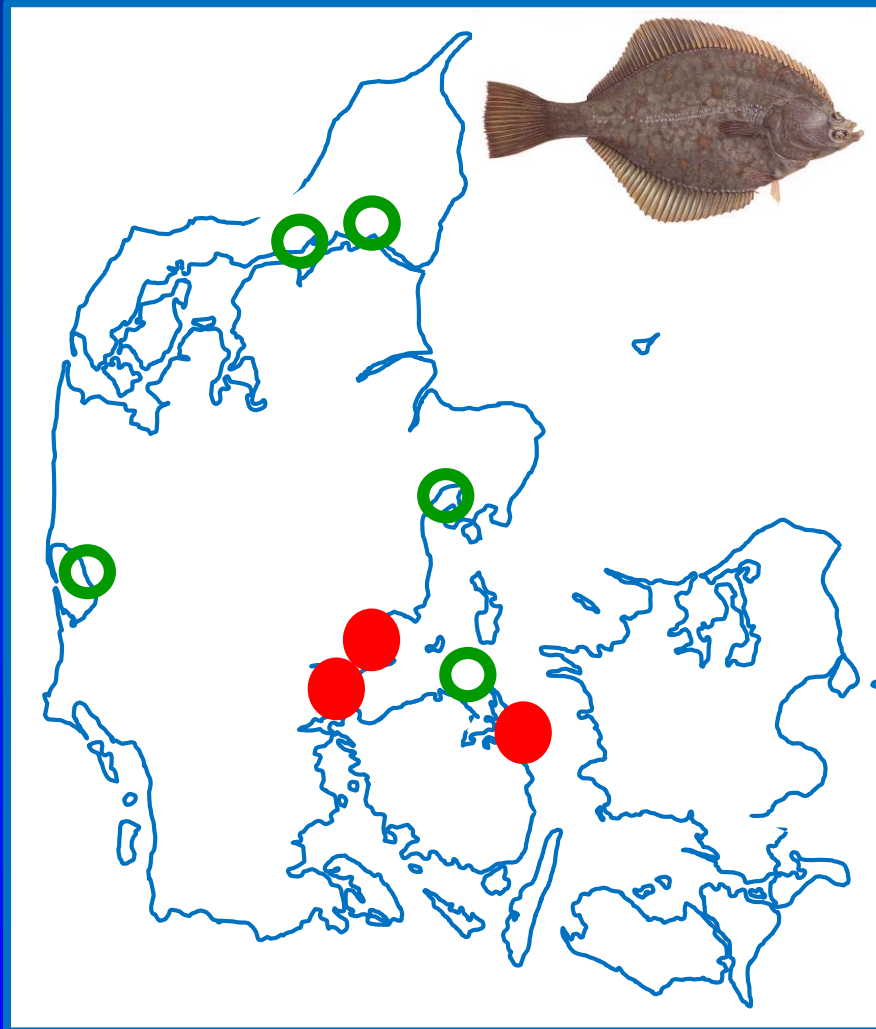
Vitellogenin i fynske hanbækørreder 2004 & 2010

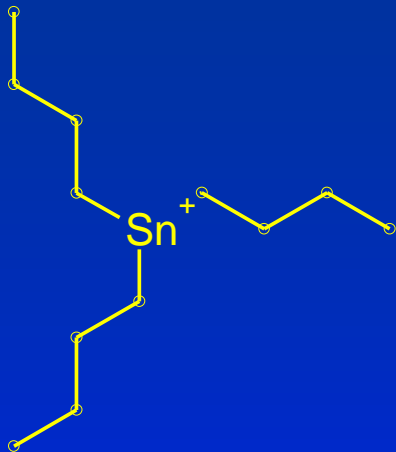
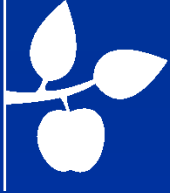
Hvorfor er værdierne på Fyn faldet mellem 2004 og 2010?

- Formentlig på grund af afskæring af udløb fra spredt bebyggelse
- Hvordan står det til i det øvrige danske ferskvandsmiljø?
- Det ved vi ikke
  - Ikke undersøgt
- Hvordan står det til i det marine miljø?

Vitellogenin i hanskрубber

Forhøjede værdier
målt nogle steder

Tributyltin

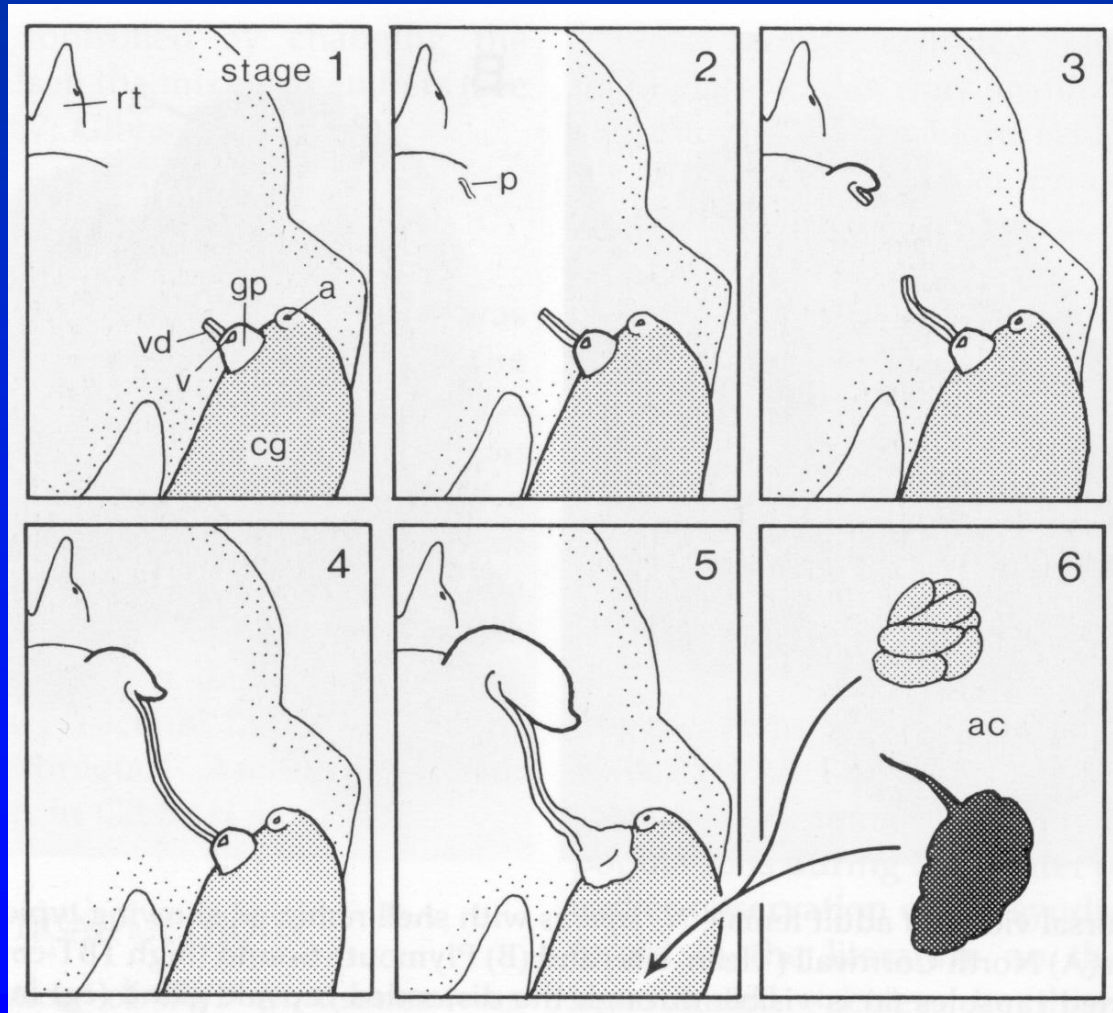
TBT

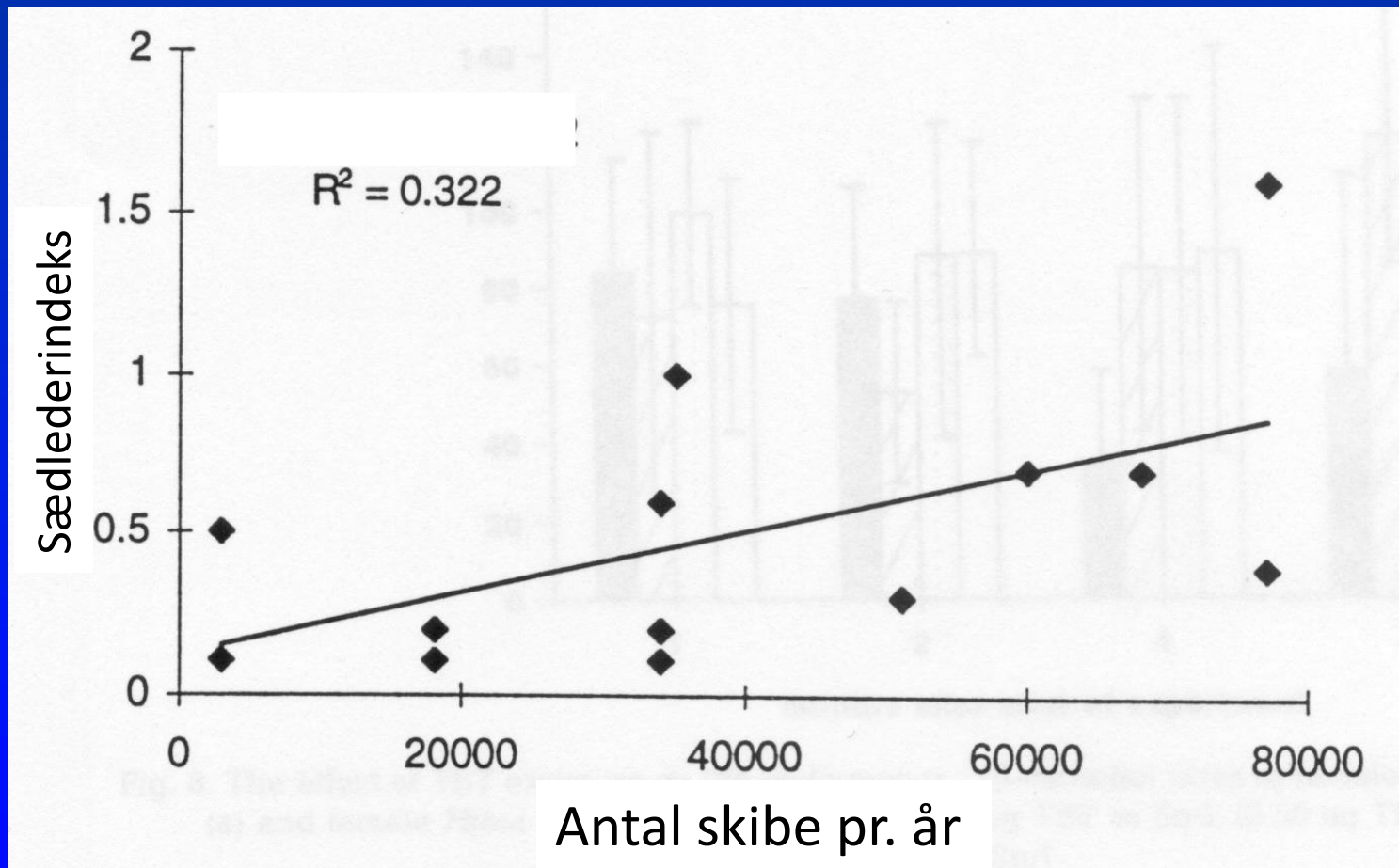
Tributyltin

- Anvendt som antibegroningsmiddel i skibsmaling siden 1950erne
- Forurening især i havne, marinaer og langs skibsruter
- Medfører maskulinisering af hunsnegle
  - Imposex
  - Sædlederindeks

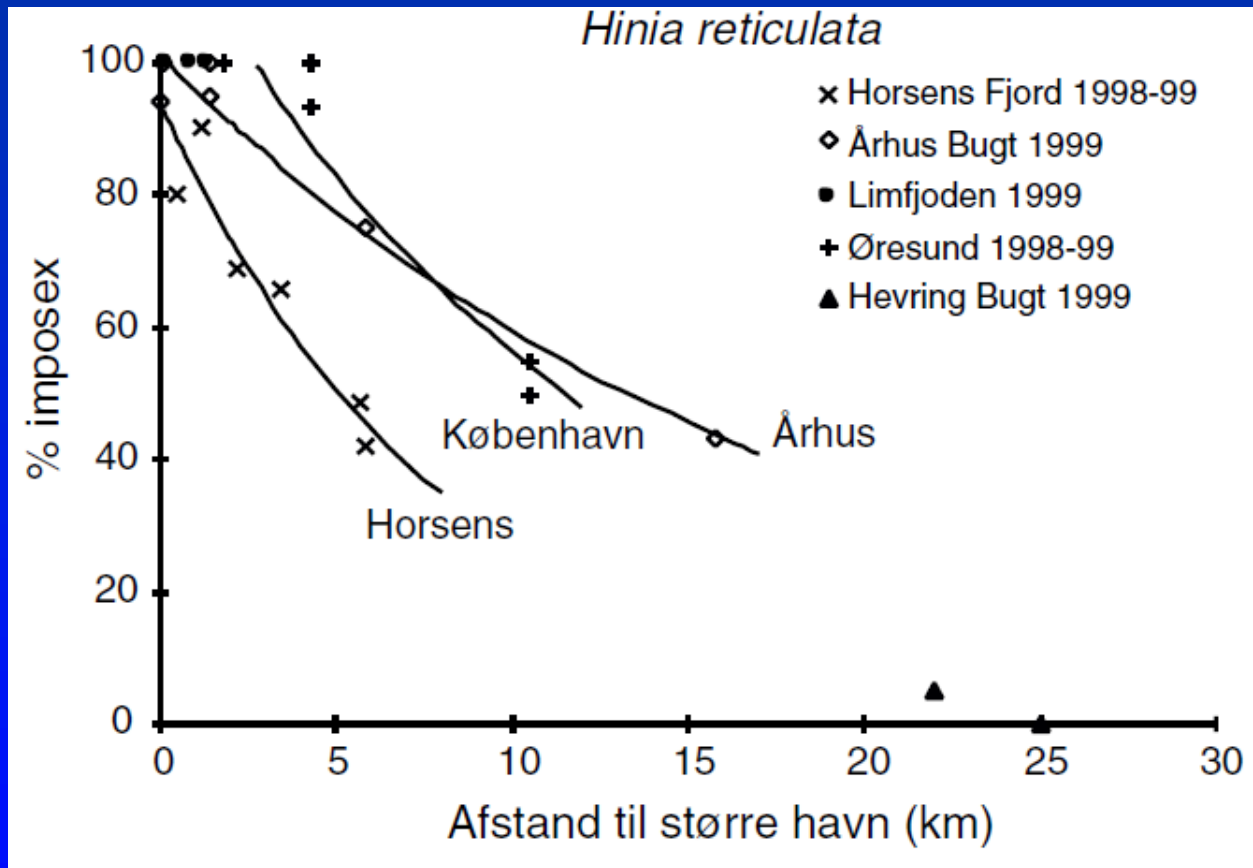
Seks imposex-stadier

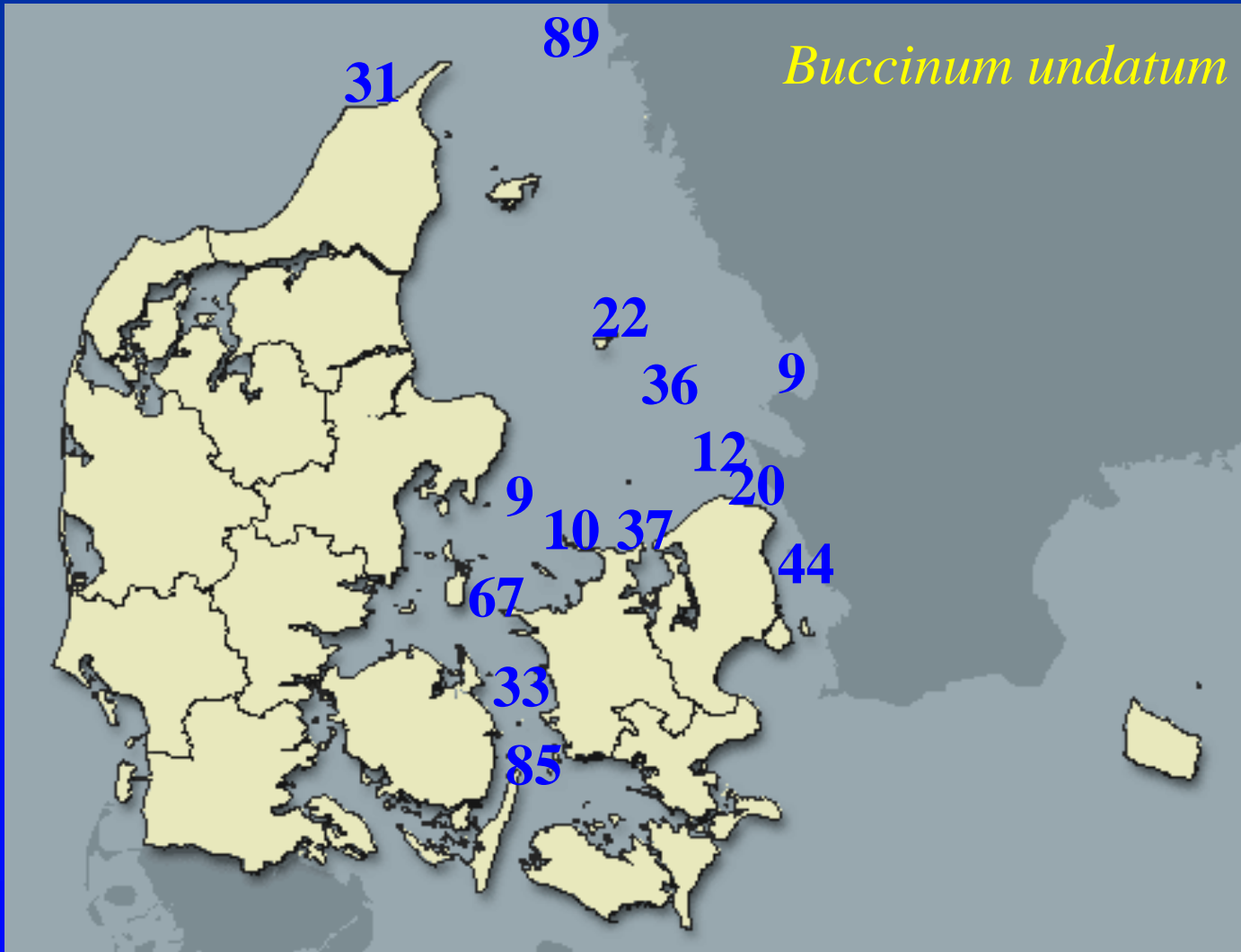
Sædlederindeks hos konk versus intensiteten af skibsfart

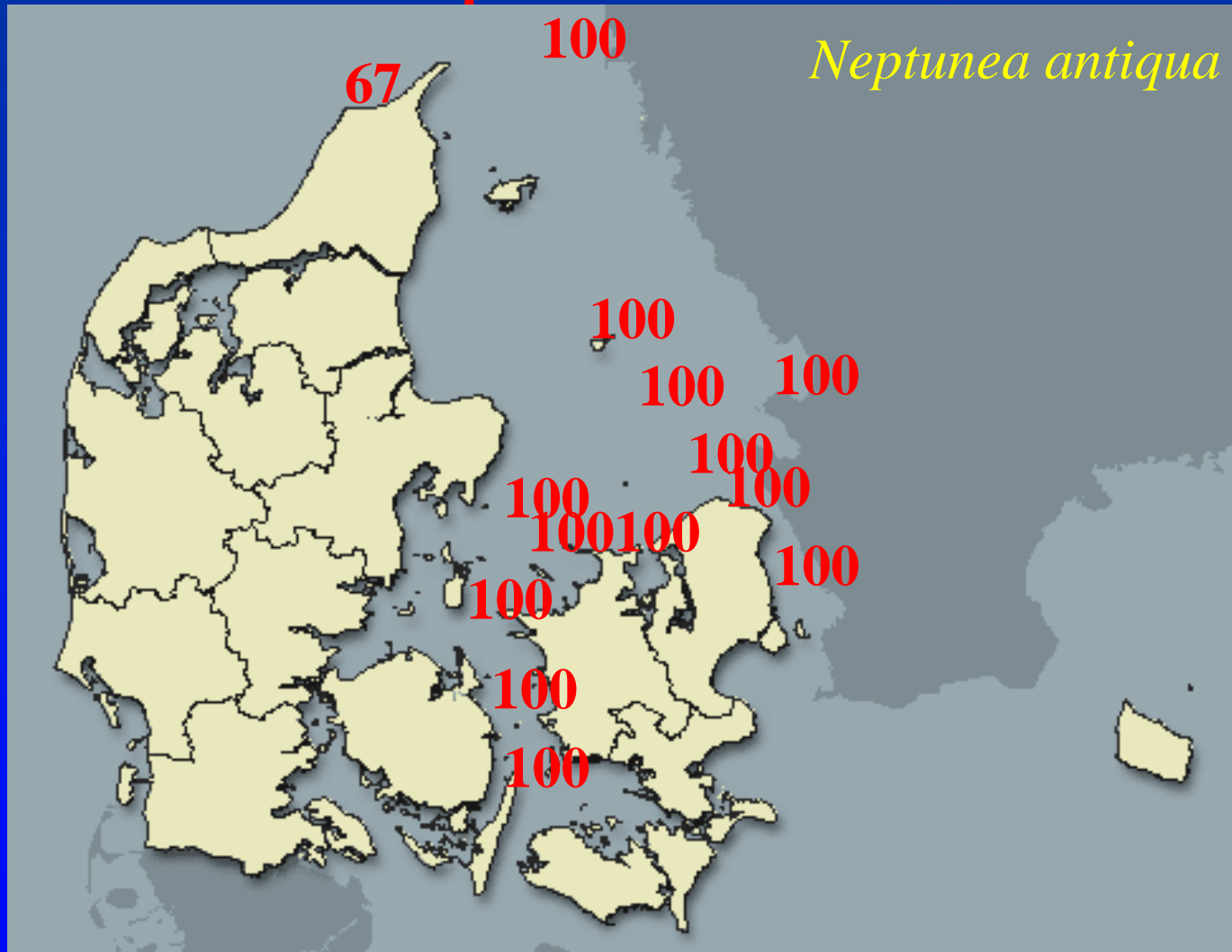
Imposex hos dværgkonk

Imposex hos almindelig konk

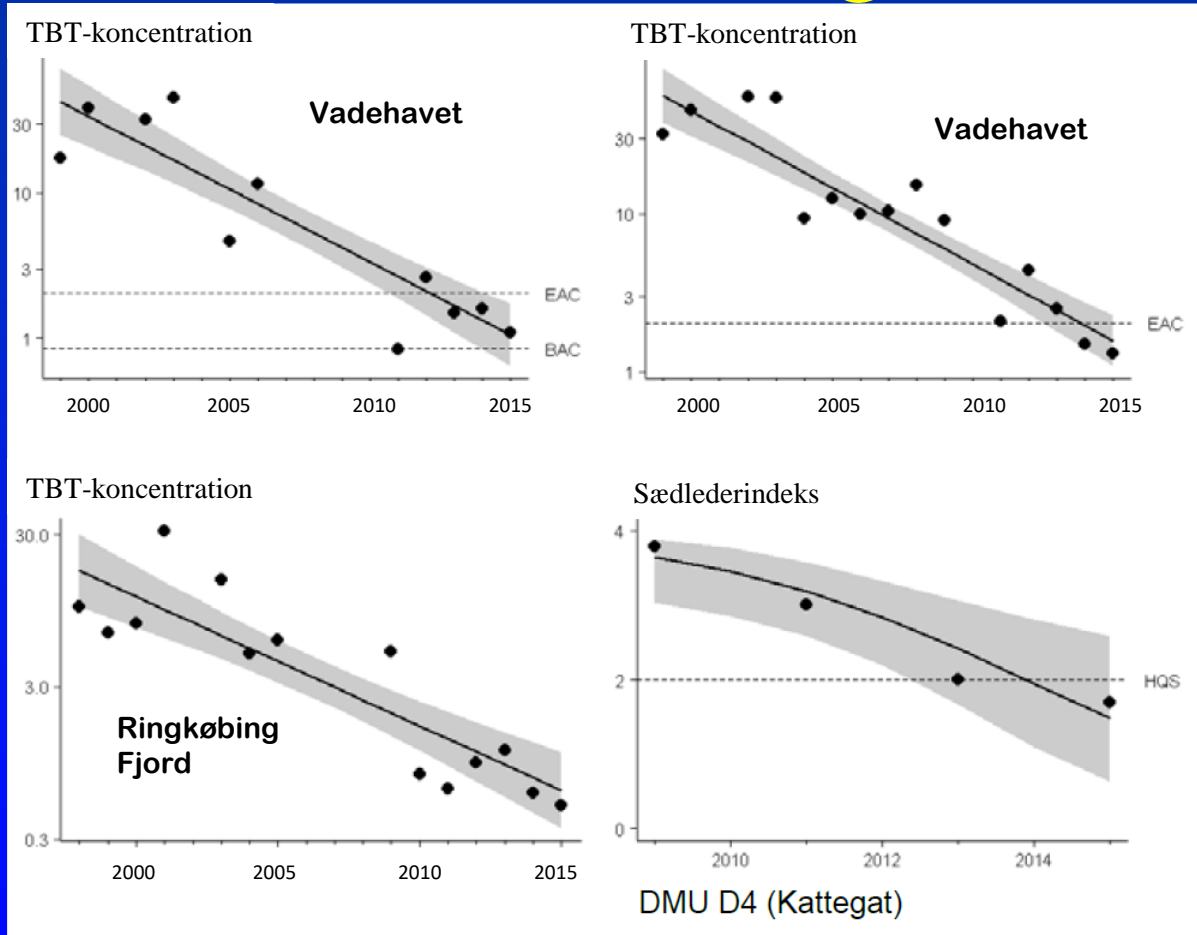
Imposex hos rødkonk

Efter forbudet mod brug af TBT

- Forbudt på mindre skibe – bl.a. lystbåde – siden begyndelsen af 1990erne
- Forbudt i EU i 2003
- AFS-konvention fra 2001
  - Fører til
- Globalt forbud i 2008

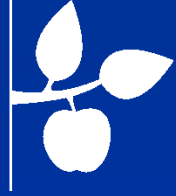
TBT-koncentrationer i sandmuslinger

Misdannelser hos ålekvabbeyngel

- Der er i svenske, tyske og danske overvågningsprogrammer rapporteret om misdannelser hos ålekvabbeyngel

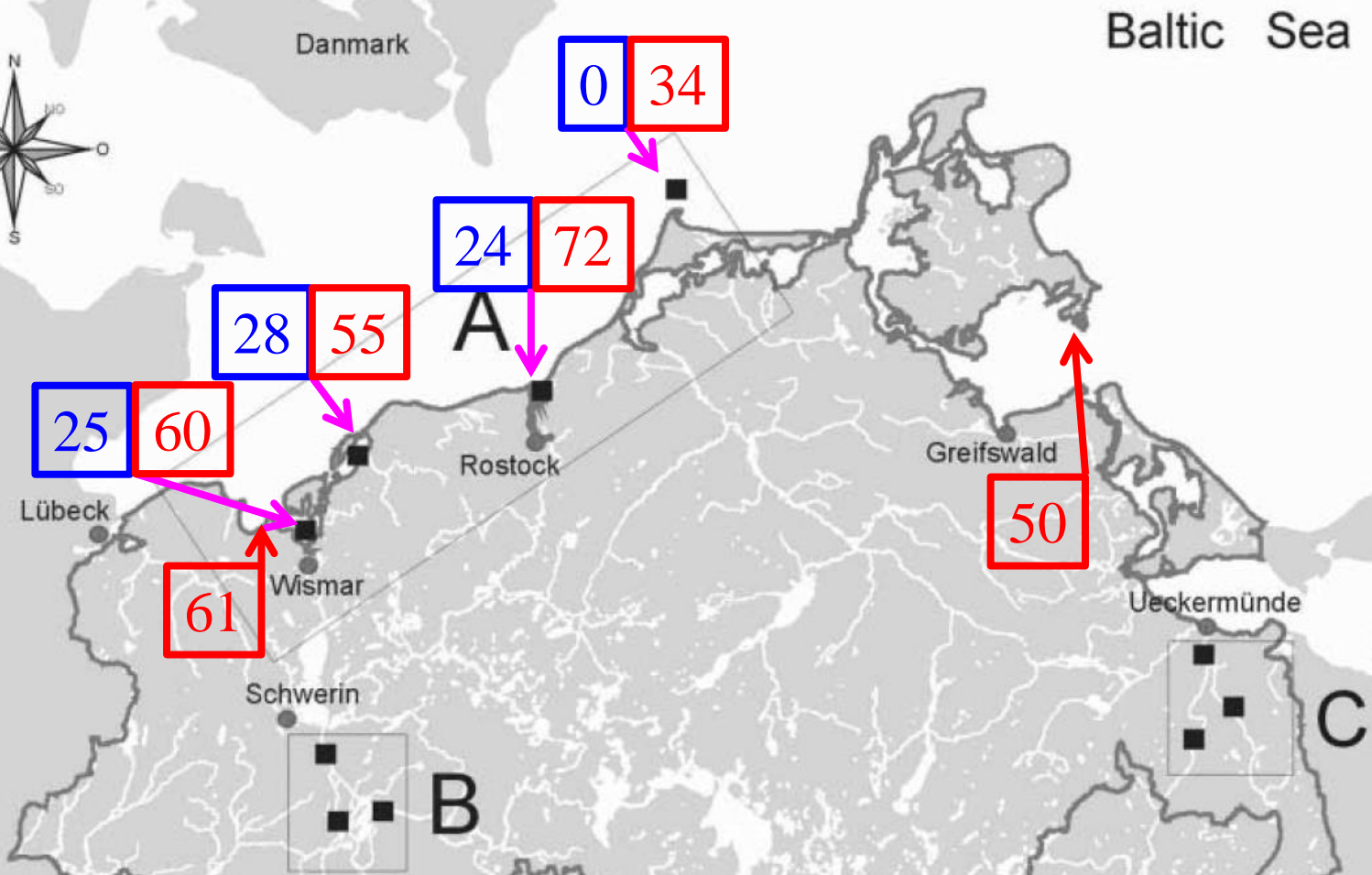
Østrogen og misdannelser

- Intersex hos hanner (forårsaget af udsættelse for østrogen aktivitet) og misdannelser hos ynglen synes at optræde sammen

% intersex-hanner

% hunner med > 1% misdannet yngel

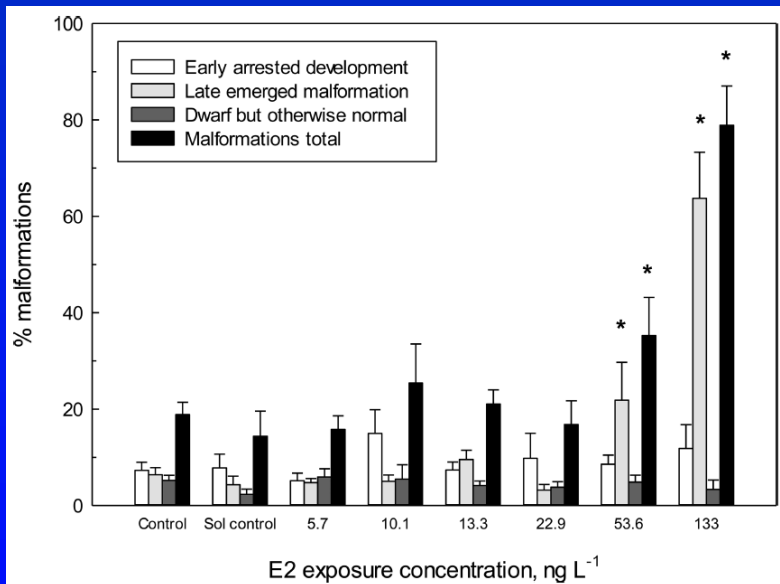
Gercken & Sordyl 2002. *Mar. Environ. Res.* 54, 651-55

Gercken et al. 2006. *Mar. Pollut. Bull.* 53, 497-507

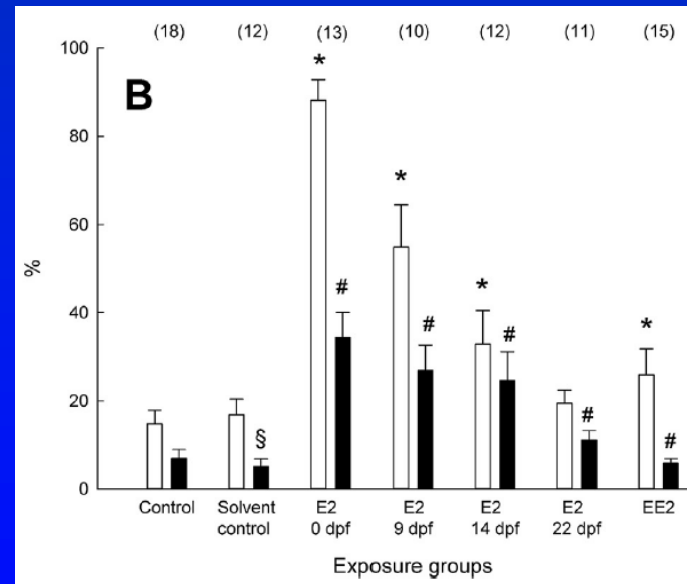
Østrogen og misdannelser

- Intersex hos hanner (forårsaget af udsættelse for østrogen aktivitet) og misdannelser hos ynglen synes at optræde sammen
- Udsættelse af drægtige hunner for østrogen medfører misdannelser

Morthorst et al. 2014, *Environ Sci Technol* 48, 14668-14676

Morthorst et al. 2016, *Mar Environ Res* 113, 80-87

Kan misdannelserne hos
Østersøens og Bælthavets
ålekvabber være forårsaget af
udsættelse for østrogen eller
østrogene kemikalier?

Åbent spørgsmål

*Svært at forestille sig tilstrækkeligt høje koncentrationer af
østrogen eller østrogenlignende kemikalier i det marine miljø*

Tak for
opmærksomheden

